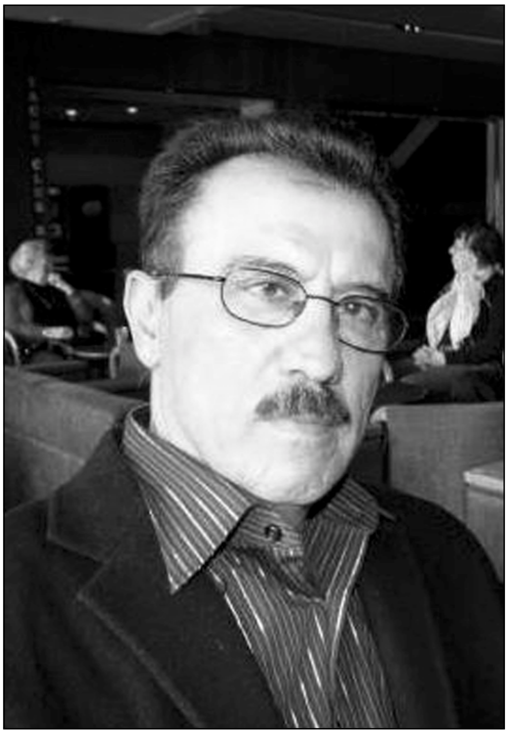

پشکۆ نەجمەدین:

ڕەخنەی بنیاتنەر و ڕووخێنەر، دوو تێرم و دوو چەمکن کە زیاتر سێبەری سیاسەتیان بەسەرەوەیە و کەمتر سەروکاریان لەگەڵ ئەدەبدا هەیە

سازدانی: رابەر فاریق

"پشکۆ نەجمەدین"ی شاعیر و نووسەر لەم دیمانەیەدا لە بارەی کۆمەڵێک پرس کە پێوەندییان بە ئەدەب و ڕۆشنبیریی و ڕەهەندەکانیانەوە هەیە، ڕوانینەکانی خۆی خستوونەتە ڕوو، هاوکاتیش لە ڕوانگەی خۆیەوە لە بارەیانەوە دەدوێت، زۆر بە کورتی، بەڵام جوان ڕستەکانی دەربڕیون.

پشکۆ نەجمەدین خاوەنی چەند کۆمەڵە شیعرێکە، ئەگەرچی کەم دەنووسێت، بەڵام لە سەروەختی خوێندنەوەی شیعرەکانیشیدا هەست بە روانینی تایبەت و تایبەتمەندیی وی دەکەین لە تەماشاکردنی دنیا و هەموو شتەکانی ترەوە. جگە لەمەش، شیعری ئەو بە جۆرێک لە جۆرەکان لە یادەوەرییەوە سەرچاوە دەگرێت، ئەمەیش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە یادگەی ئەم شاعیرە هەردەم زیندووە، لە پاڵ ئەمەشدا ئەو شتانەی دوێنێ تێکەڵ بە فەنتازیا و بینینی ئێستە دەکات و لە بارەیانەوە دەدوێ، لە دەقدا. با بە یەکەوە وەڵامەکان بخوێنینەوە، تا پتر لە دیدەکانی نزیک ببینەوە:

* کەسانێک هەن زۆر بە داخراوی و سانایی پێکهاتەکانی دەق هەڵدەسەنگێنن، بە واتەیەکی تر، تەنیا دەڵێن: "ئەم دەقە جوانە"، "ئەم دەقە ناشیرینە"، بەبێ ئەوەی جارێک بپرسن: بۆچی؟ هۆکردی ئەم هەڵسەنگاندنانە بۆ چی دەگەڕێنیتەوە؟

– هەڵسەنگاندنی سەرپێیی و سادە بۆ پێکهاتەکانی دەق و پەیبردن بە مانا دیار و نادیارەکانی، ناکارایی و کەمتوانستی بۆ شیکردنەوەی وێنە نووسراوەکان و خوێندنەوەیان لە ئاستێکدا کە مانا و مەغزای نەبینراوی دەق، بە رەهەند و بارێکی تردا بخوڵقێنێتەوە، نیشانەی بێ ئاگایی و ناشارەزاییی رەخنەگرە، لە کاری رەخنەگرتن و خوڵقاندنی تێکستی رەخنەییدا.

* کەنگێ دەتوانین بڵێین ئەم ئەدەبە زارەکییە و ئەوی تر نووسراوکراوە؟ هاوکات ئەم رەخنەیە بنیاتنەرە و ئەوی تر رووخێنەرە؟

– ئەدەبی زارەکی، ئەو ژانرانەی ئەدەب دەگرێتەوە کە مێژووی ئافراندنیان کۆنە و رەنگە پێش مێژووی پەیدابوونی نووسین کەوتبن، یاخۆ خوڵقێنەران و داهێنەرانیان، لەبەر هەر هۆیەک، بواری بە نووسینکردنی ئەو ژانرانەیان بۆ نەڕەخساوە و ئیتر بابەتەکە دەماودەم لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر گوێزراوەتەوە. ئەم ژانرانەی ئەدەب کە دەشێت شیعر، چیرۆک و سەرگوزشتە، بەیت و باڵۆرە، پەندی پێشینان و قسەی نەستەق و زۆر شتی تریش بگرێتەوە کە خاوەنەکانیان لە سۆنگەی بە نووسراونەکردنی بەرهەمەکاندا، بزر و نادیارن. پرۆسەی بە نووسین نەکردنی بەرهەمی ئەدەبیی، موڵکییەتی ئافراندنەکان لە تاکی بگۆوە بۆ کۆمەڵ دەگوێزێتەوە، هەرئەمەشە کە دواتر لە ژێر ناوی فۆلکلۆردا دەنووسرێتەوە و خەسڵەتێکی میللی وەردەگرێ.

رەخنەی بنیاتنەر و روخێنەر، دوو تێرم و دوو چەمکن کە زیاتر سێبەری سیاسەتیان بەسەرەوەیە و کەمتر سەروکاریان لەگەڵ ئەدەبدا هەیە.

ئەم تێرمانە، داهێنراوی سیاسەتکارانی دەسەلاتن و دیدی ئەوانە بۆ پرۆسەی رەخنەسازی و رەواییدانە بە دەمکوتکردنی رەخنەگران،

رەخنەی ئەدەبی، وەکو زانستی رەخنەسازی، هەمیشە بنیاتنەرە، بنیاتنەر بەو مانایەی بە میتۆدە جیاوازەکانی خۆی دەق دەخوێنێتەوە و لە ئەنجامی شیتەڵکارییەکانیدا، دووبارە دەق دەخولقێنێتەوە و دروستی دەکاتەوە.

رەخنەگر، رۆشنبیرێکە لەبەر رۆشنایی تیۆرە جیاوازەکانی رەخنەدا و بە میتۆدی تایبەتی خۆی، دەق دەخوێنێتەوە

* رەخنەگرانمان، بەدەر لە کاری خۆیان "رەخنەگرایی" بەدیل دۆزەرەوەشن. ئەم دووانە گەرەکیان بە کەسی تایبەتمەند و ئاکادیمیست هەیە؟ کەنگێ دەقی ئەدەبیی ئەڵتەرناتیڤ دەخوازێ؟

– دیارە رەخنەگەر گەرەکە کەسی تایبەتمەند و شارەزا بێ، باکگراوندێکی رۆشنبیریی قووڵی لە بواری مێژوو و تیۆری ئەدەبدا هەبێ.

رەخنەگر، رۆشنبیرێکە لەبەر رۆشنایی تیۆرە جیاوازەکانی رەخنەدا و بە میتۆدی تایبەتی خۆی، دەق دەخوێنێتەوە، هەڵی دەسەنگێنێ، لایەنە نهێنی و نادیارەکانی ئاشکرا دەکا. پێم وا نییە، مەرجی ئاکادیمیستبوون بۆ رەخنەگر دابنێین، بەلام دیارە کە ئاکادیمیستبوون، کۆمەڵێک خەسڵەتی پۆزەتیڤ بە کاری رەخنەگر دەبەخشێ، هاوکاتیش کارەکەی میتۆدیک و سیستەماتیکتر دەکا.

هەوڵدان بۆ راکێشانی شیعر، بۆ نێو دنیا ئاساییەکەی ئاخاوتن، جگە لە نا شیعر، چی تر بەرهەم ناهێنێ

ئەدەب، زادەی فیکر و خەیاڵی تاکی نووسەرە. بەرزیی هەر داهێنانێکی ئەدەبیش، بەندە بە دەسەڵاتی فیکر و فراوانیی فەنتازیا و ئەزموونی نووسەرەوە.

پێم وا نییە چ دەقێکی ئەدەبیی ئەڵتەرناتیڤ بخوازێ، یانژی چاوەڕێی دەقی ئەڵتەرناتیڤی رەخنەگر بێ. لە راستیدا ئەرکی رەخنەگر، دۆزینەوە و بەرهەمهێنانی ئەڵتەرناتیڤ نییە، بەڵکو خوڵقاندنی دەقێکی نوێیە، لەسەر دنگە و رایەڵەکانی دەقی نووسراو.

ئەگەر رەخنەگر دۆزینەوەی "ئەڵتەرناتیڤ" بە ئەرکی خۆی بزانێ، ئەوە هەم دەقی رەخنەلێگیراو و هەم نووسەریش رەت دەکاتەوە.

* ئەو رێگەیانە کامانەن کە دەبنە پردی پێوەندیی قووڵی نێوان نووسەر و وەرگر، بۆ ئەوەی سیحرێکی ئاگاییانە بچەسپێنن لە فیکری خوێنەر، تا تێکەڵبوون و هاومەستییەکی رەگئاژۆیی بخوڵقێ. ئەو خاڵە سەرەکییانە چین کە لە وەها کاتێکدا کۆمەکمان دەکەن؟

– رێگە ئەفسووناوی و نەبینراوەکانی نێوان نووسەر و خوێنەر، لە میانەی تان و پۆ و رایەڵە چنراوەکانی سەر جەستەی تێکستی خوڵقێنراوەوە تێپەڕ دەبن. ئەم رێگەیانە پێش هەرشتێک لە ماڵە سیحراوییەکانی زماندا کار دەکەن. زمانی باڵا، روحی تیشکباری تێکستە. ئەوە زمانی دیار و نادیاری خوڵقێنراوی پڕ رووداوی نێو جەستەی دەقە کە دەکارێ پردەکانی موعجیزە لە نێوان نێرە/ نێردراو/ وەرگردا رۆبنێ. زمان کە ناکرێ تەنیا وەکو ئامرازی گەیاندن لێی بڕوانرێ، بگرە دەشێ خودی رووداو بێ لە دەقدا، دەتوانێ لە زەینی خوێنەردا جۆرێک لە تێکەڵبوون و هاومەستییەکی سۆفیستانە بخوڵقێنێ.

خەیاڵ یاخۆ فەنتازیا کە بەرهەمی هزرین و بینینی نووسەرە بۆ واقیعی تەڵخ و دابارینی جوانییەکانە بەسەر جەستەی پڕ نهێنیی ئەو واقیعە دزێوەدا کە ژیانی لە ئامێز گرتووە. واتە هەوڵدان بۆ خەپاندن و فریودانی خوێنەر لە رێگەی داڕشتنەوەی "درۆ جوانەکانە"وە، تا بتوانێ لەم گوڵشەنی خەیاڵەدا، پەی بە کەمۆکەیەک لە راستییە جوانەکان ببات و کەشفیان بکا. ئەمە رێگەیەکە کە نووسەری بە ئەزموون، لە میانەیەوە دەکارێ خوێنەر لە مەیخانەی واقیعی پڕ لە مەینەت و دەردیسەریدا مەست بکات و لەو حاڵەتی مەستبوونەدا بەرز و بەرزتر بفڕێ. توانستی نووسەر بۆ نووسینەوەی ئەو وێنانەی لە هزردا دەبارن و دەخوازن ئەم دنیای باڵادەست و باوە، نغرۆ بکەن و تێکی بشکێنن. جێخستنی ئەم وێنانە و

کۆکـردنەوەیان لە فـیگۆر و کـۆد و دەلالەتەکـانی زمـاندا، رۆڵێکی زێدەگـرینگ لە بازنەی پێوەندییەکانی نێوان "نووسەر/ خوێنەر، دەق/ خوێندنەوە"دا، دەگێڕن.

میتۆد و تەکنیکی نووسین و ستایلی تایبەت و جوداهەڵکەوتوو، دەشێ سێ ڕێگەی تر بن کە نووسـەری بە ئەزموون، وەکو ئەندازیاری تێکست، بتوانێ ئەو پێوەندییە قووڵە دوولایەنە دروست بکا.

بەشێکی تری ئەو سەرمایە و کەرەستانە کە بۆ ڕۆنانی پردەکانی پێوەندیی گرینگن، دەشێ لە ماڵی خوێنەردا بن. ئاوەز و هۆشیاریی خۆێنەر بۆ خوێندنەوەی دەق و توانستی ئەو بۆ کەشفکردنی نهێنییەکانی دەق، دۆزینەوەی جوانییەکان و چێژ لێ بردنیان، خوڵقاندنی گفتوگۆیەک لە نێوان خۆی و نووسەردا، دەشێ مەرجەکانی خوێندنەوەیەکی تەندروست بن کە ببنە مایەی خوڵقاندنی ئەو ئامێتەبوون و لێکهەڵپێچرانەی نێوان نووسەر و خوێنەر.

* ئێستە، شیعر و قسەی ئاسایی تێکچڕژانێکی ریشەییان بە خۆوە گرتووە، ئەگەرچی ئەم جۆرەی دەقنووسین لە ئەوروپادا ئەزموون کراوە، بەڵام شاعیرانی ئێمەیش سوودیان لێی وەرگرتووە. ئەم تێکەڵاوبوون و سوود لێ وەرگرتنە، تا ئاستێک لە خزمەتی ئەدەبی کورددا بوونە؟

– شیعر ئەگەر جۆرە خزمایەتییەکیشی لەگەڵ ئاخاوتن و دەربڕینی ئاساییدا هەبێ، دیسان شیعر بوونەوەرێکە لە دەرەوەی واقیعی قسەی ئاساییدا دەژی و خەسڵەتگەل و سیمای تایبەت بە خۆی هەن. شیعر، چڕکردنەوەی وێنەکانی زەینی شاعیرە لە ماڵی زماندا و ئەمەش تەواو پێچەوانەی ئەو وێنانەیە کە ئێمە لە پانتاییەکانی دیالۆگی ئاساییدا دەیانبینین و درکیان دەکەین.

ئەوەی کە لە ئەوروپادا، پرۆسەی خوڵقاندنی شیعر لە ریشەی پەیڤینی ئاسایی ئاڵێنرابێ و ئەزموون کرابێ، رەنگە خراپ تێگەیشتنی ئێمە بێ بۆ ئەو ئەزموونە شیعرییانەی ئەوروپا. دەشێ شیعر هەندەک جاران، لە بواری داڕشتن، زمان، سینتاکس و وێنەکاندا، بە شێوازێکی سادە و نا ئاڵۆز خوڵقێنرابێ، بەڵام لە ژێر پێستی ئەو سادەیی و بە رواڵەت روونییەدا، قووڵاییەکی ئێجگار قووڵ، خۆی حەشارداوە و خوێنەری زیرەک و ئاوەزدار دەیبینێ و دەیخوێنێتەوە. هەوڵدان بۆ راکێشانی شیعر، بۆ نێو دنیا ئاساییەکەی ئاخاوتن، جگە لە نا شیعر، چی تر بەرهەم ناهێنێ.

* شیعری ئێستە، بە شێوەیەکی بەرفراوان رووی لە خەمە بچووکەکان، یاخۆ خودی شاعیر کردووە، بە پێچەوانەی شیعری پێشوو کە گرینگیی بە خەمە"کۆ"کان دەدا. ئەم گۆرانکارییەی کە ئێستە لە بنیاتی دەقە هاوچەرخەکاندا هەستی پێ دەکرێ، تا چەند خزمەت بە دەقی ئیبداعی دەکا؟

– ئەو گۆڕانە سۆسیۆلۆگییەی لەم دوو سێ دەیەی دواییدا لە کۆمەڵگەی ئێمەدا رووی داوە، جێگۆڕکێی بە هەموو ماناکان، لە هزر و دیدی ئەم نەوەیەدا کردووە. ئیتر ماناکان، خەمەکان و بەهاکان، هەمانی پێشوو نابن و نین. ئیتر خەمەکانی سیاسەت و کورد و نیشتمان، بچووک دەبنەوە و لەماڵی خەمە گچکەکانی خودی "تاک"دا دەخەون و جێگە بۆ خواست و خولیا و نیگەرانییەکانی تاک چۆڵ دەکەن. ئەم ئازوگوێزە، وەرچەرخانێکی گرینگی لە تێما و ماناکانی دەقی شیعریدا کردووە و بووەتە ناسنامەی دنیای نوێی شیعر. ئاخر شیعری باڵا، ئەو دەقەی کە لە دنیای داهێنان نزیک دەبێتەوە، ئەو شیعرەیە کە ریشەکانی لە خودی خۆیدا قووڵ رۆچووبن و قەرزار و منەتباری دەرەوەی خۆی نەبێ. بە واتایەکی تر، دەقی شیعریی سەرکەوتوو، لە خۆیدا هەڵدەقوڵێ و بە هەموو رەگەزەکانییەوە، دەڕژێتەوە نێو خۆی.

* ئەگەر خوێنەر هاوشانی دەقنووس بێ لە خوڵقاندنی مانادا، ئەدی دەقنووس چۆن هاوشانیی لەگەڵ پێکهاتەی دەقدا فەراهەم دەکا؟ بە دەر لە سەروەختی لەدایکبوونی دەقێکی شیعری.

– خوڵقاندنی مانا لە دەقی باڵا و داهێنراودا، لە پلەی یەکەمدا سەروکاری لەگەڵ توانست، روئیا و بینینی نووسەردا هەیە، بۆ پرۆسەی خوڵقاندنی مانا لە دەقدا. گەمەکردن لە نێو پانتاییەکانی زماندا، داهێنانی تێرم و موفرەداتی نوێ، هەوڵدان بۆ نوێکردنەوەی زمان لە هەموو رەهەند و ئاراستەکانیدا، کاری نووسەری داهێنەرە و ئەم رەگەزانەش رۆڵی گرینگ لە خوڵقاندنی مانای دەقی نووسراودا دەبینن.

دروستە کە تەکاملبوونی ماناکانی دەق، بە پرۆسەیەکدا تێ دەپەڕێ کە تەنیا میکانیزمی نووسین و خوێندنەوە، پێکڕا تەواوی دەکەن و بە لووتکەی دەگەیەنن. بەشی دووەمی پرۆسەکە و قۆناغە کۆتاییەکەی، پێبەستی خوێندنەوەی خوێنەر و توانای ئەوە بۆ بینینی رەگەزە جوداوازەکانی دەقی نووسراو، دواتر پێکەوە گرێدان و لێکهەڵپێچانیان بە

شێوازێک کە لە خزمەتی تەکامولبوونی ماناکانی دەقدا بێ. ئەم هەڵکشان و تەکامولبوونە، ئەگەر بە رێچکەیەکی دروستدا رەوت بگرێ، رۆڵی خۆی لە خولقاندنی ئەو هاوشانییەدا دەبینێ، بەمەش خواستی نووسەر جێبەجێ دەبێ.

* پێت وایە هۆی داتەپینی بناغەی هەر دەقێک، بەشێکی بۆ ئەوە بگەڕێتەوە کە بنیاتی دەق لە مانا داخراوەکانەوە سەرچاوە بگرێ؟ بە مانایەکی تر: بۆ ئەوەی پێکهاتەی دەق لە کاڵگەرایی و بوونی کاتی بپارێزین، دەبێ چی بکەین؟

– کەمتەمەنی و کاڵگەرایی دەق، هەر لە سەرەتای دەستپێکی پرۆسەی نووسینەوە، بەشێکن لە نیگەرانی و دڵەڕاوکێکانی نووسەر. ئەوەی دەق، بەشێکی گەورەی بنیاتی خۆی لە مانا داخراوەکانییەوە سەرچاوە بگرێ، نابێتە هۆی داتەپین و کاڵگەرایی و تەمەنکورتیی دەق، بگرە کێشەکە پێوەستە بە چۆنییەتیی مامەڵەکردنی نووسەر لەگەڵ زمان و دالەکانی زمان لە لایەک و لە لایەکی تریشەوە، ئەوە توانستی نووسەرە لە کێشکردنی دیاردە و دەرکەوتە دەرەکییەکان، بۆ نێو زەینی خۆی و پاشان ئامێتەکردن و تێکهەڵکێشکردنیان لە پرۆسەیەکی "زەینی مەعریفی"دا، هاوکاتیش داڕشتنەوەیان لە بنیاتی دەقدا، ئەم مەسەلەیە یەکلا دەکاتەوە. نووسەر کە توانای ئەوەی هەبوو لە مەرزەکانی داهێنان و نوێخوازی نزیک ببێتەوە و روانین و دیدەکانی خۆی بگەیەنێتە ئاستێکی بەرزی دەلالەتی نوێ، مانا نوێیەکان لە بنیاتی زماندا بدۆزێتەوە و جێگیریان بکا، ئەوسا ترس و نیگەرانییەکانی لەمەڕ کاڵگەرایی دەق دەڕەوێنەوە.

* کەنگێ زمان- گوتن، رووبەڕووی بەریەککەوتنێکی قووڵ و ئێستێتیک و بابەتییانە، دەبنەوە؟

– پێوەندیی نێوان زمان- گوتن، پێوەندییەکی هەمەیشەییی هەستیارە، بە جۆرێک کە کردەی گوتن هەموو دەلالەت و مانا ئاشکرا و شاراوەکانی خۆی، لە سروشتە کراوە و داخراوەکانی زمانەوە وەردەگرێ.

نەخشەی داڕشتنەوەی بیر و جیهانبینی لە پرۆسەی "تەوزیف"کردنی زماندا، لای نووسەر و گرینگیدان بە وردینەکانی ئەو نەخشەیە و یەکخستنەوەی لەگەڵ زەمەنی خولقاندنی دەقدا، کاریگەرییەکی دیار و کاربڕی لەسەر ئەو پرۆسەی بەریەککەوتنە دەبێ.

* ئەگەر خودی نووسەر، بەردەستترین و سەرەکیترین کەرەسەی خاو بێ، بۆ بنیاتنانی تەلارێکی بەرز بە وشە، خەیاڵی نووسەر لە کوێی تەلارە بەرزەکەدا بەرجەستە دەبێ؟

– خەیاڵ، رەگەزە سەرەکییەکەی هەر دەقێکی ئیبداعییە. نووسەر بێ فەنتازیا و بەکاربردنی فەنتازیا "تا ئەو کاتەی قسەمان لەسەر دەقی ئافرێندراوی ئەدەبی بێ"، ناکارێ لە دنیای داهێنان نزیک ببێتەوە و تێکستێک بخوڵقێنێ کە هەڵگری خەسڵەت و ماناکانی دەق بێ.

خەیاڵ، پڕاوپڕی هەموو نهۆمەکانی ئەو تەلارە بەرزە بە وشە رۆنراوەیە و لە بنەچەوە بۆ ساپیتە و سەربان، وجودی هەیە. خەیاڵیش لە تەلاری دەقدا، تەنیا بە مانا ئەبستراکتەکەی بەکار نابەین، مەبەستمان لە مانا گشتگرەکەی فەنتازیایە لە پرۆسەی داهێنانی دەقی باڵادا.

* دێکارت روانینێکی هەیە: "من بیر دەکەمەوە، کەواتە من هەم"، بەڵام ئەوی شاراوە ماوەتەوە، ئەمەیە: کام "بیرکردنەوە" دەتوانێ "بوون"ێکی پڕجووڵە و ئیبداعکاریی بەردەوام بەرهەم بهێنێ، هاوکات بیرکردنەوە لە کن تاکی هۆشیار، تا چەند پێوەستە بە "ئاگایی" و ئەوانی ترەوە؟

– دیارە هەموو "بیرکردنەوە"یەک توانستی بەرهەمهێنانی "بوون"ێکی ماناداری نابێ، هاوکاتیش ناکارێ خوڵقێنەری جووڵە و ئیبداعی بەردەوام بێ.

ئێمە، لێرەدا بواری ئەوەمان نییە باس لە توێژینەوە و شیکارکردنی پێوەندییە فیسیۆلۆجی و فیزیکییەکانی "بوون" لە پرۆسەی بیرکردنەوەدا بکەین. من پێم وایە، بیرکردنەوە تەنیا کاتێک دەتوانێ سیما و خەسڵەتێکی تەندروست و بەرهەمدار بە "بوون" بدات، کە رەهەندێکی فەلسەفییانەی قووڵ و گشتگری بۆ دیاردە و شتەکان هەبێ.

بیرکردنەوەی تاکەکان، لە ئاست و شێوازە جوداوازەکانیاندا، ساتێک بازنە داخراوەکانی "بیرکردنەوە" دەبەزێنن و بە هەر ئامراز و رێگەیەک، لە بازنەی "خود"ەوە بۆ پانتاییی "گشت" دەپەڕنەوە، کارلێک دەکەن و یەکتر دەبزوێنن.

* چی لەو واقیعە تاڵە بکەین کە خەیاڵ و فەنتازیا ناتوانن بیگۆڕن؟

– ئێمە تەنیا دەتوانین ئەم واقیعە دزێوە، لە تەلارەکانی فەنتازیادا جوان بکەین و لە وێدا، لەودیو شووشەبەندەکانی خەیاڵەوە، ژیان بکەین. ئەمەیە قەدەری ئێمەی مرۆڤە نامۆکان.

* یەکێک لە روانینەکانی "دێرک واڵکۆت"، وەهایە: "ئەدەب دەمی زامێک هەڵدەداتەوە، قووڵتر لەو زامەی مێژوو هەڵیدەداتەوە". ئێمە دەتوانین بەم شێوەیە بڵێین: لێکۆڵەر و رەخنەگری کوردی، قووڵتر دەچنە نێو پێکهاتەی دەقەکان؟

– ئەم بۆچوونە، دەبێ ئەرکی بنەڕەتیی ئەدەبمان پیشان بدا. هەردەقێکی ئەدەبی، بۆ ئەوەی بە لووتکەی خۆی بگا، دەبێ خوێندنەوەکانی "نووسەر/ رەخنەگر/ خوێنەر"، لە هاوکێشەیەکی تەندروست و هاوتادا، لێک هەڵبپێچرێن و گفتوگۆیەک بخوڵقێنن.

رەخنەگر و توێژەرانی ئێمە، هەتا کوێ توانیویانە پەی بە شوێن و رۆڵی خۆیان، لەو هاوکێشەیەدا ببەن؟ چۆن کار لە شیکردنەوەی بنیاتە جوداوازەکانی دەقدا دەکەن و لە رێگەی شیکردنەوەی ئاماژەکانی زمانەوە، لە دوی سترەکتۆرە جیاوازەکانی دەق بگەڕێن، تۆڕەکانی فرەمانایی لێک هەڵوەشێنن؟، دەڵێم: ئەم توانستە، جارێ لای رەخنەگرانی ئێمە سنووردارە و لە ئاستێکدایە کە هاوشانی بزووتنەوەی رەخنەسازیی ئەدەبی ئێمەیە.

* رۆشنبیرانی کورد توانیویانە بە کەرەسەی مۆدێرن و چەمکە جیهانییەکان، دۆخی گشتیی ئێستەی کوردستان بخوێننەوە و قەیرانەکان بەرەو چارەسەر بە کێش بکەن؟

– ئێمە بە خوێندنەوەمان بۆ دۆخی ئێستەی واقیعی کۆمەڵگە و دەسەڵاتی کوردی و تەنگژە و وێرانییەکانیان، دەتوانین دادوەری لەسەر وەها پرسێک بکەین. ئێمە، لە پانتاییەکانی بزووتنەوەی رۆشنبیریی کوردیدا، رەوتێک، ئاراستەیەک لە توێژین و خوێندنەوە، بۆ دۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگە دەبینین، لەواندا، بەشێک لە کەرەسە و میتۆدی مۆدێرن بۆ کاری لێکۆڵینەوە بوونیان هەیە، لەوێدا، هەوڵەکان لەسەر بنەمای زانستییانەی کۆڵینەوە وەستاون. ئەم ئاراستەیە بۆ خوێندنەوە، لە بزووتنەوەی رۆشنبیریی ئێمەدا کەمتەمەنە، واتە، جارێ نەبووەتە ئەو هێزە مەعریفییەی هەژانی کۆمەڵایەتی و سیاسیی بخوڵقێنێ.

بنیاتی فرەڕەهەندی کۆمەڵگەی ئێمە و ئەو مێژووەی لە پشتییەوە ئامادەیە، هێندە

سەخت، داخراو، زەبرئامێز و مەرگدۆستە، وا بە ئاسانی خۆی بە دەستەوە نادا، واتە، بوار بۆ گۆڕانکاری و چارەسەرەکان ساز ناکا.

دەسەڵاتدارانی سیاسیی کورد، لە پاش راپەڕینەوە، تا ئێستەش، لە سۆنگەی ئەو ترسە گەورەیەی ئەگەری گۆڕان بۆ ئەوانی دروست دەکا، بەشێکی دیاری نەخشەکانیان بۆ ئیفلیجکردنی بزاڤی رۆشنبیری و لە قەیرانخستنی رۆشنبیر بووە. رۆشنبیر "ئەو بوونەوەرە ئەکتیڤەی کە ئەرکە هەمیشەییەکەی خوڵقاندنی قەیرانە"، ئێستا خۆی لە قەیرانێکی جیدیدایە.

* رۆشنبیرانی کورد، دەزانن بیر لەچی دەکەنەوە و لە پشت بیرکردنەوەکانیاندا چ مەبەستێک خۆی نواندووە؟

– قسەکردن لەسەر وەها پرسێک و گشتاندنی خوێندنەوە و تێگەیشتنەکانمان بۆ مەرام و خواستەکانی رۆشنبیر، لە پرۆسەی کاری رۆشنبیریدا، ئەستەمە و ناتوانین بۆچوونێکی گشتگرمان هەبێ.

رۆشنبیران ئێلیتێکن، وێڕای خەسڵەتە گشتییە، هاوبەشەکانیان "لە کاری بەرهەمهێنانی فیکر و مەعریفەدا"، دیسانیش لە خانە وماڵێکدا پۆلێن ناکرێن و ناتوانین لە بەر تیشکی خوێندنەوە و تێگەیشتنەکانماندا بۆ چەمکی "رۆشنبیر"، کە خۆی چەمکێکی ئاڵۆز و فرەمانا و رەهەندە، خەمڵی زانینی بیرکردنەوە و مەرام و مەبەستەکانی پشت بیرکردنەوەکانی ئەوان، لێ بدەین.

ناخوازم بێمەوە سەر ئەو پرسیارە سواوە بێتامەی کە بوونی رۆشنبیر لە کۆمەڵگەی ئێمەدا دەخاتە ژێر پرسیارەوە. من، چەمکێکی "ستاندارد" بۆ "رۆشنبیر" نابینم. ئەم بوونەوەرە فیکر بەرهەمهێنە، خەسڵەتەکانی رێژەیین "بەڵام جیوەیی نین" و هەر سەردەمێکیش، رۆشنبیر یاخۆ رۆشنبیرانی خۆی هەبووە و ئێستەیش هەیەتی. ئەوەی کە رۆشنبیری کورد، لە وێرانترین واقیعی سیاسی و کۆمەڵایەتیی میللەتی ئێمەدا، نەیتوانیوە تەنگژە بخوڵقێنێ، هێزی پرس و گومان لە کۆمەڵگەدا، لە هەمبەر دەسەڵاتێکی پرەماتیڤ، لە سەدەی بیست و یەکدا بخاتە گەڕ، بۆ ئەو بڕوایەمان دەبا کە رۆشنبیری کورد، هێشتا خودانی ئاخاوتەیەکی رۆشنبیریی نییە و ئەمەش، کەمۆکەیەک لە وەرامی پرسەکەی ئێوە نزیک دەبێتەوە.

* له نێو "ڕۆشنبیر"انی ئێستەی کوردستاندا، کۆمەڵێک گرووپ ئامادەییان هەیە، ئێمە دەتوانین بڵێین ئەمانە بنەمایەکی تەندروستیان بۆ درێژەدان بە کارەکانیان، هەیە؟ بۆچی ئەم گرووپانە هەردەمێک و کەسێک وەکو "ڕۆشنبیری گەورەی کورد"ی دەناسێنن؟

زۆرن ئەو ڕۆشنبیرە گەورانەی شیاوی خەڵاتی " نۆبڵ" ن و تا ئێستەش لەبەر هەر هۆیەک بێ، ئەو شانسەیان نەبووە

– بۆ داوەریکردن لەسەر بنەمای تۆکمە و تەندروستی پرۆژەی کاری هەر ڕۆشنبیر یاخۆ گرووپێک لە ڕۆشنبیران، گەرەکە خودی پرۆژە و کار و بەرهەمی ئەوان، لە بوار و کایە جوداکاندا، هەمەلایەنە بخوێندرێنەوە، بەها فیکری و مەعریفییەکانی دەقی ئافرێندراوی ئەوان شی بکرێنەوە، میتۆدەکانی نووسین و سیستەمی پاشخانی بیرکردنەوەیان هەڵبسەنگێندرێن. بنەمای تەندروست بۆ درێژەدان بە کارکردن و بەرهەمهێنان، لە کایەکانی ئەدەب و مەعریفەدا، لەسەر گەلێک فاکتەر و سەرمایە وەستاوە کە پێوەندییان لەگەڵ پاشخانی هۆشیاریی و ڕۆشنبیریی، توانست و ئاگایی و سیستەمی دنیابینیی، قووڵبوونەوە و فرەلابینینی "ڕۆشنبیر"ەوە هەیە، کۆمەڵگە و دەوروبەر و سیستەمی سیاسیش، لەو بوارەدا ڕۆڵ دەگێڕن.

من نکۆڵی لە بوونی ڕۆشنبیری جیدی و دەقی باڵا و هەوڵ و تەقالای پڕ مانا و بەردەوام، لە ئێستەی بزاڤی ڕۆشنبیریی کوردیدا ناکەم

پێناسەی "ڕۆشنبیری گەورەی کورد" یاخۆ هی هەر میللەتێکی تر، لەسەر وەلابردن و پێ بەستبوونی گرووپێک بە ڕۆشنبیرێک یاخۆ بەرهەمی داهێنراوی ڕۆشنبیرێکی گریمانەوە نەوەستاوە. بەخشینی ئەم خەسڵەتە، کەم و زۆریش لەگەڵ بەخشینی پاداشت و ڕێزلێنان و خەڵاتە لۆکاڵی و جیهانییەکاندا سەروکاری نییە. لە دنیادا، زۆرن ئەو ڕۆشنبیرە گەورانەی شیاوی خەڵاتی "نۆبڵ"ن و تا ئێستەش لەبەر هەر هۆیەک بێ، ئەو شانسەیان نەبووە. ئەم

بۆچوونەی من، لە گەورەییی رۆشنبیرانی بواری فیکر و مەعریفەی خەڵاتی نۆبڵ وەرنەگرتوو، کەم ناکاتەوە.

من دەمەوێ بڵێم: پێوەر و پێودانگەکان لە شوێنێکی تردان، هەمان ئەو رێوشوێنانەی بۆ خوڵقاندنی کاریزمای سیاسی بەکار دەبرێن، ناکرێ بۆ نێو کایەکانی فیکر و ئەدەب بگوێزرێنەوە، لە پانتاییی رۆشنبیریدا "کاریزما" یاخۆ "رۆشنبیری گەورە" بخوڵقێن. من نکۆڵی لە بوونی رۆشنبیری جیدی و دەقی باڵا و هەوڵ و تەقالای پڕ مانا و بەردەوام، لە ئێستەی بزاڤی رۆشنبیریی کوردیدا ناکەم. من پێم وایە میللەتی ئێمە، شاعیری گەورە، رۆماننوسی گەورە، نووسەر و لێکۆڵەری گەورەی هەن، بەڵام کۆکردنەوەی ئەم هەموو "گەورانە"، لە چەمکی رۆشنبیری "گەورەی کورد"دا، جارێ هەم سەختە و هەمیش پێشوەختە.

* نووسەران لە سەفەردان، سەفەر لەگەڵ خود و دنیادا، داخۆ تۆ لەم سەفەرانەتدا بە کوێ گەیشتووی؟

- سەفەری ئێمە، سەفەرێکی نەبڕاوە و ناکۆتایە، سەفەرێکە بە رێگە پەنهان و نامەکشووفەکانی ناخی خۆمان و دیوە نەبینراوەکانی واقیعی دەوروبەرێک کە لێوانلێوە لە خەم و نیگەرانییەکانی مرۆڤ، مرۆڤی بێچارە و گوناه.

ئێمە لە وێستگەکانی شوێنکاتی ئەم سەفەرەدا، وچانێکی بۆ وەردەگرین و گا لە حاڵەتێکی مەستیدا و گا لە دۆخێکی ئارام و داساکاودا، لە ئەفسوونەکانی بوون و نا بوون، دەڕوانین.

من لە سەفەری خۆمدا، جارێ بە هیچ کوێیەک نەگەیشتووم، هەروا کاس و سەراسیمە، لە ئەفسوونەکانی ژیان و دەوروبەر دەڕوانم. ئێمە ناشێ بە شوێنێک بگەین، شوێن بۆ ئێمە دیاردەیەکی رێژەیی و ناواقیعییە. وێستگە، خاڵێک نییە بۆ گەیشتن، هێندەی پردێکە بۆ پەڕینەوە و بەردەوامبوون. مەرگی من، لە گەیشتنمدایە بە دوا وێستگە، هەربۆیە ناخوازم بە هیچکوێ بگەم.

من لە سەفەری نووسین و هزریندا، دەشێ لە مەرزەکانی کۆمەڵێک هەقیقەت و گومان نزیک ببووبێتمەوە، وەلێ هێشتا بە هیچ هەقیقەتێک نەگەیشتووم، تەنیا حەقیقەتی ونبوون نەبێ.